

LA INFLUÈNCIA DE L'ITALIÀ I DELS PARLARS SARDS I ITÀLICS EN LES DENOMINACIONS ALGUERESES DELS ANIMALS MARINS

Eduard Blasco Ferrer i Leonardo Interlandi han estat els estudiosos de la filologia catalana que més atenció han prestat al lèxic mariner de l'Alguer. El primer, a la seva *Grammatica storica* del 1984,¹ recull 18 noms d'estris de pescar i 45 noms de peixos i altres animals importants en el sector de la pesca, encara que afirma que només un 16% dels noms dels peixos són de base sarda o italiana (§ 563). Interlandi, per la seua banda, fa una anàlisi més profunda i exhaustiva de tot el lèxic relacionat amb la vida a la mar,² i obté uns percentatges d'italianismes i de dialectalismes itàlics mariners dins l'alguerès molt més fiables i, probablement, més acostats a la realitat.

No pretenc, amb la meua contribució, entrar en polèmica amb els dos col·legues ni confirmar o desmentir allò que ells, per la seua pròpia investigació, han aportat al coneixement del parlar de l'Alguer. Tanmateix, sí que he de dir de bon començament que no compartesc moltes de les «bases» que Blasco adjudica a les denominacions alguereses que recull, i que en alguns dels casos les transcripcions dels mots que fa són errades (potser degudes a una mala audició), per la qual

1. E. BLASCO FERRER, *Grammatica Storica del Catalano e dei suoi dialetti con speciale riguardo all'Algherese* (Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1984).

2. L. INTERLANDI, *L'estructuració del lèxic mariner alguerès*, dins J. VENY i J. M. PUJALS (eds.), *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Tarragona-Salou, 1-5 octubre 1985* (Montserrat 1986), pàgs. 511-522.

cosa la seva aportació em sembla, en conjunt, millorable.³ Quant al treball d'Interlandi, molt interessant per la relació que fa del lèxic mariner alguerès amb els altres parlars catalans i amb els parlars sards i itàlics pròxims, sols he de dir que, mancant les dades concretes d'on extreu les seves conclusions, no coincideix en alguns dels percentatges amb els que resulten examinant la informació que m'ha servit per al meu estudi. Em pareix sobretot exagerada la importància que dóna als influxos corsos, segurament menors del que l'investigador suposa.

Hi ha també una comunicació de F. Manunta i Pere Català i Roca al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, a l'àrea Lingüística Social, titulada *Noms de peixos en alguerès*.⁴ L'article es basa en informacions sobre els peixos extrems d'uns escrits de Carmen Dore (intel·lectual alguerès nat el 1869 i mort el 1954), i té valor únicament pel fet que treu a llum bastants de noms no fets públics anteriorment. Però, no havent pogut concretar els autors a quines espècies exactes corresponen aquests noms, sobre els quals només donen explicacions poc precises, la utilitat del recull és mínima. A més a més, en el seu disseny de mostrar la «catalanitat» algueresa, hi fan algunes suposicions d'identificació amb el nom català usual a Vilanova i la Geltrú⁵ que són poc convincents.

Amb la meua contribució que segueix vull mostrar la importància que té l'element al·logen en la configuració de la denominació algueresa de la fauna marina. L'estudi es basa en el nom de 169 espècies animals que viuen a la mar o en medi marítim (entre les quals, 125 peixos i 9 ocells), nombre que sembla suficient per garantir l'obtenció

3. Per a una crítica de l'obra de Blasco, des de la perspectiva algueresa, amb correcció detallada dels seus errors, vegeu el llibre de Mn. FRANCESC MANUNTA, *Cançons i líriques religioses de l'Alguer Catalana*, I (L'Alguer, La Celere, 1988).

4. Publicada posteriorment a la revista «L'Alguer», núm. 9 (1989), pàgs. 7-14, amb el títol *Trilles, pagells i tòtanos. Los peixos de l'Alguer en una recerca de Carmen Dore del 1927*.

5. A partir del nom usual en aquesta població que aporta XAVIER GARCIA en el seu llibre *La vida marinera a Vilanova i la Geltrú* (Barcelona, Selecta, 1980).

d'un resultat fiable i segurament ben pròxim al real. D'aquestes 169 espècies, 87 (ço és, el 51,4%) són designades amb un nom que o bé és d'origen directe italià o dialectal itàlic o sard, o bé, essent inicialment de naturalesa catalana o algueresa, ha sofert qualque modificació per influència d'algun d'aquells parlars. La procedència d'aquests elements al·lògens es reparteix així: 29 de l'italià,⁶ 44 dels dialectes itàlics diversos (inclosos els corsos) i 14 dels sards. Vegem quins són concretament:

Noms algueressos d'animals marins d'influència italiana

NOM ⁷	GEC ⁸	ETIM	CIENT ⁹
a) <i>manlleus directes</i> :			
ARIÓ (lo)	martinet blanc	AIRONE	<i>Egretta garzetta</i>
TOTANO (lo)	calamars, calamar	TOTANO	<i>Loligo sp</i>
POLPESSA (la)	?	POLPESSA	<i>Octopus macropus</i>
OSTRIGA (la)	ostra	OSTRICA	<i>Ostrea edulis</i>
GAMBERÓ (lo)	gamba rosada	GAMBERONE	<i>Aristeus antennatus</i> [?]
GAMBERA (la)	gamba	GAMBERA	
ESTEL·LA MARINA (la)	estrella de mar	STELLA MARINA	
ESCAMPOL (lo)	escamarlà	SCAMPO	<i>Nephrops norvegicus</i>
MÉNDOLA (la)	xucla vera...	MÉNDOLA	<i>Spicara maena</i>
TXERNIA (la)	dot, pàmpol rascàs... / anfós, nero	CERNIA	<i>Polyprion americanum</i> / <i>Epinephelus guaza</i>
TRILLA (la)	moll, roger	TRIGLIA	<i>Mullus sp</i>

6. Per *italià* entenc la llengua oficial italiana, encara que moltes de vegades és difícil assegurar que una forma és «italiana» i no de qualcun o alguns dels dialectes centrals.

7. Nom alguerès.

8. Nom català recollit per la *Gran Enciclopèdia Catalana*.

9. Nom científic.

SARAG (lo)	sard	SARAGO	<i>Diplodus sargus</i>
RONDINEL·LA (la)	xoriguer, xoric...	RONDINELLA	<i>Dactylopterus volitans</i>
RITXOLA DE FONDAL (la)	[pàmpol ver...] ¹⁰	RICCIOLA DI FONDALE	<i>Centrolophus niger</i>
RITXOLA (la)	sèrvia, sírvia...	RICCIOLA	<i>Seriola dumerilii</i>
PIXALETO (lo)	ase mossegair	PISCIALETTO	<i>Blennius ocellaris</i>
PEIX ESPADA (lo)	peix espasa, emperador	PESCE SPADA	<i>Xiphias gladius</i>
OMBRINA (la)	[reig] ¹⁰	OMBRINA	<i>Umbrina cirrosa</i>
ESQUADRO (lo)	àngel, escat	SQUADRO	<i>Squatina squatina</i>
COTX (lo)	xoriguer, xoric...	COCCIO	<i>Dactylopterus volitans</i>
CASTANYOLA (la)	castanyoleta	Castagnola	<i>Chromis chromis</i>
ALATXA (la)	alatxa	ALACCIA	<i>Sardinella aurita</i>

b) *combinacions català-italià:*

PEIX PAL·LA (lo)	-	PEIX + PALLA	<i>Diodon hystrix</i>
PEIX DE SANT PERE (lo)	gall	GALL DE SANT PERE	<i>Zeus faber</i>
		× PESCE (SAN PIETRO)	

c) *calcs de l'italià:*

CASTANYOLA VERMELLA	cabut, abella...	CASTANYOLA VERMELLA	<i>Anthias anthias</i>
		= CASTAGNOLA ROSSA	
CEBA (la)	cinta, flàmula..	CEBA = CEPOLA	<i>Cepola rubescens</i>

d) *modificacions de noms catalans per influència italiana:*

PALAMIDA (la)	bonítol	PALOMIDA × PALAMITA	<i>Sarda sarda</i>
GRONGUE (lo)	congre	CONGRE × GRONGO	<i>Conger conger</i>

10. Nom recollit per J. NADAL I FORTIÀ, *Els nostres peixos* (Diputació de Girona, 1981).

Comentaris:

AIRONE > **airó* > *arió*. Napolità / barès *arione* = «Ardea cinerea».

TOTANO: logudorès *tótanu*. És veu italiana d'origen meridional.

OSTRIGA: probablement influïda també pel lígur (i venecià) *ostrega*.

GAMBERA: és veu italiana antiga, avui no usual.

ESCAMPOL: creuament d'*SCAMPO* amb la terminació [-ul], que trobam a tants de mots manllevats en [-u].

PIXALETO: denominació humorística. Cf. català *dormilega* «Blennius sp».

COTX: l'italià *coccio* és el gènere «Triglia» (d'aspecte semblant).

CASTANYOLA: podria ser un nom català, però la coincidència amb la denominació italiana de la mateixa espècie, mentre que la *castanyola* catalana es refereix a altres espècies, em fa decantar pel préstec italià.

ALATXA: la pronúncia [l] intervocàlica indica que en alguerès és un italianisme. En català general és un mossarabisme (DECLC).

PEIX PAL-LA: s'infla, com a defensa, com una pilota (italià *palla*). No té nom en català.

PEIX DE SANT PERE: *Pesce san Pietro* i similars és general en els dialectes italians.

PALAMIDA: *palomida* és l'única forma general en català, fora de l'Alguer.

Noms algueresos d'animals marins d'influència dialectal itàlica

NOM	GEC	ETIM	CIENT
1) <i>D'origen meridional.</i>			
a) manlleus directes:			
BARDOLA (la)	gat	PARDOLLE (<(GATTA)PARDÀ)	<i>Scylliorhinus stellaris</i>
BREVEDE (lo)	rata, saltabardissa	PREVETE	<i>Uranoscopus scaber</i>
BROMU (lo)	medusa	BROMU	
CABONUJO (lo)	catxalot	CAPONNUOGLIO	<i>Physeter catodon</i>
CANESCA (la)	caçó, mussola, caralló	CANESCA	<i>Galeorhinus galeus</i>
CAP-RONYÚS (lo)	lluerna, borratxo...	CAPO-ROGNUSO	<i>Trigloporus lastoviza</i>
COTSA (la)	musclo	COZZA	<i>Mytilus sp</i>
FIGA (la)	mòllera	(PESCE) FIGA	<i>Trisopterus minutus capelanus</i>
GRAFI (lo)	dofí	GRAFFINU	<i>Delphinus delphis</i>
GUARALLU (lo)	(no té nom especial)	GARAGLIU × GUARAGLIA	<i>Larus ridibundus (immatur)</i>
MATXONI (lo)	gòbid // gòbit	MAZZONE	<i>Pomatoschistus sp / Deltentosteus sp // Gobius sp</i>
MERLUTSU (lo)	lluç	MERLUZZO	<i>Merluccius merluccius</i>
MUTJU RAI/RAIU/RARO	manta	MUJU/MUCHIO RAIÀ	<i>Mobula mobular</i>
PALUMBU (lo)	mussola	PALUMBU	<i>Mustelus mustelus</i>
PAUNESSA (la)	xuçlà	PAVUNESSA × PAUNISSA	<i>Labrus bimaculatus</i>
PEIX FANFARO (lo)	veiró	PESCE 'NFANFARO	<i>Naucrates ductor</i>
TESTASSA (la)	xanguet, moixó...	TISTAZZA × TESTAZZO	<i>Atherina boyeri</i>
TOFA (la)	botzina, corn marí	TOFA	<i>Triton nodiferus</i>
TUNNU (lo)	tonyina	TUNNO	<i>Thunnus thynnus</i>

b) calc alguerès del napolità:

ESCRITA PEDROSA (la)	rajada punxosa...	ESCRITA PEDROSA = RAJA PETROSA	<i>Raja clavata</i>
----------------------	-------------------	-----------------------------------	---------------------

c) encreuament català-napolità:

LLISTRÓ (lo)	llissera, llissa...	LISSÓ × LUSTRO	<i>Mugil saliens</i>
--------------	---------------------	----------------	----------------------

2) *D'origen central o centro-meridional:*

CAPÓ (lo)	polla, cap-roig	CAPPONE	<i>Scorpaena scrofa</i>
FURONYA (la)	marsopa	FERONE × FURONE?	<i>Phocaena phocaena</i>
SANT ANTONI	variada, verada...	SANT'ANTONIO	<i>Diplodus vulgaris</i>
VERDAROLA (la)	tintorera, tauró blau	VERDAROLA	<i>Prionace glauca</i>

3) *D'origen cors:*

ACULA (la)	àguila, àliga	ACULA	
OQUIONS (lo)	quelet	OCCHIONE	<i>Pagellus centrodonatus</i>
PARAGU (lo)	pagre	PARAGU	<i>Pagrus pagrus</i>
AL·LUTSU (lo)	espet	ALLUZZU	<i>Sphyraena sphyraena</i>

4) *D'origen septentrional:*

a) manlleus directes:

AGERTO (lo)	verat comú, cavalla	AGERTO	<i>Scomber scombrus</i>
ANXUVA (la)	seitó, anxova, aladroc	ANCIÒA	<i>Engraulis encrasicolus</i>
ARGENTI (lo)	peix de plata	ARGENTIN	<i>Argentina sphyraena</i>
BARQUETA (la)	vaca serrana	BARCHETTA	<i>Serranus scriba</i>
CATZO DE RE (lo)	donzella, senyoreta	CAZZO DI RE	<i>Coris julis</i> (masc)
CAVAL·LA (la)	bis, verat d'ull gros	CAVALLA	<i>Scomber japonicus</i>

ENCAPEL·LÀS/CAPEL·LÀS	medusa	CAPPELLASSO?	<i>Crysaora hyoscella</i>
ESTRUMBO /	melva, baldufa	STRÒMBO /	<i>Auxis thazard</i>
ESTRÚMBOL		STRÒMBOLO	
JANQUET (lo)	(fartet: <i>Aphanius iber</i>)	GIANCHETTI	<i>Aphanius phasciatus</i>
NYÀCARA (la)	nacra	GNACCARA/GNACHERA	<i>Pinna squamosa</i>
ÒRGAN (lo)	garneu, rafel	ORGANO	<i>Trigla lyra</i>
PEIX BANDERA (lo)	[peix guilla] ¹⁰	PESCE BANDIERA	<i>Alopias vulpinus</i>
RUMBO (lo)	rèmol, rom / rèmol (o rom) de petxines	RÒMBO	<i>Scophthalmus rhombus /</i> <i>Psetta maxima</i>
TORDO (lo)	tord massot, t. negre	TORDO	<i>Labrus merula</i>

b) encreuament català-ligur:

GALLINASSA (la)	rap	GALLINA × BUDEGASSA	<i>Lophius sp</i>
-----------------	-----	------------------------	-------------------

Comentaris:

1) localització concreta documentada:

a) veus meridionals:

PARDOLLE: Es troba en salentí.

BREVEDE, CAPONNUOGLIO, CANESCA, CAPO-ROGNUSO, (PESCE) FIGA, MAZZONE i MUJU/MUCHIO RAIA: es troben en napolità.

BROMU: es troba en sicilià.

COZZA i GRAFFINU: es troben en pullès.

GARAGLIU / GUARAGLIA: Rohlfs (1964) recull *garagliu* com a nom de la gavina/gavineta («Möve») en el parlar de Cosenza (nord de Calàbria), mot que relaciona amb el grec modern *glaros*, clàssic *laros*. Per altra banda, Costa (1846) duu *Guaraglia?*, nom que no sap identificar.

Pareix evident que el terme alguerès *guarallu* és una mescla d'aquestes dues denominacions, mescla per ventura sorgida en les zones de contacte entre el dialecte napolità i el calabrès.

MERLUZZO: es troba en romà, napolità i calabrès.

PALUMBU: es troba en calabrès.

PAVUNESSA / PAUNISSA: napolitana i siciliana, respectivament.

PESCE 'NFANFARO: és la forma napolitana, però n'hi ha altres de semblants: *fànfara* o *fànfuru* en campidanès; 'nfanfaru, 'nfanfara, fanfalu i similars en sicilià.

TISTAZZA / TESTAZZO: la primera forma és siciliana, la segona és napolitana.

TOFA: es troba en napolità i en calabrès.

TUNNU: en general en els parlars meridionals.

b) veus centrals o centro-meridionals:

CAPONNE: és veu comuna al toscà, laci, cors; *cappön* en lígur.

FERONE / FURONE: napolità *fëronë* < *fera* = «dofí»; toscà *furone*. Pareix que hi ha altres formes semblants al llarg de la costa italiana occidental.

SANT'ANTONIO: es troba al Laci.

VERDEROLA: denominació del Laci i la Campània.

c) veus corses:

ALLUZZU: també en sicilià es diu de forma semblant: *aluzzu/luzzu*. Però el manteniment de la [-l-] em fa decantar per l'origen cors en l'alguerès.

OCCHIONE: també es diu en pullès.

d) veus septentrionals:

AGERTO: < *lagerto* < LACERTUM. Es troba en liornès, però n'hi ha altres variants semblants a tota la costa continental tirrènica.

CAZZO DI RE I TORDO: són també liorneses.

ANCIÒA, BARCHETTA, STRÖMBO / STRÖMBOLO, GIANCHETTI, ORGANO i RÖMBO: són noms genovesos.

ARGENTIN: és també genovès, però trobam *argentino* a Liorna, *argentin* a Olbia (Sardenya), *pischi argentinu* a Sicília.

CAPELLASSO: Aquest mot és recollit pel DGI únicament amb el significat de «Cappellaccio: Peggior di Cappello: Grande e cattivo cappello». Amb tot, en dialecte ventimillès, d'origen genovès, hom anomena *capelassu* un «decadopodo di fondo simile al calamaio, ma con le braccia lunghe e riunite in parte da una membrana, color rosso bruno, carne molle» (Azaretti, 1968-70, 426). Si bé això no és una medusa, l'encreuament amb el toscà *capellone*, un altre derivat augmentatiu-pejoratiu de *capello*, varietat de medusa que mengen les balenes (Cortelazzo, 1968-70), pot haver produït el *capel·làs/encapel·làs* alguerès.

CAVAL·LA: es troba en lígur i toscà.

GIANCHETTI: es troba en lígur.

GNACCARA / GNACCHERA: En català, *nyàquera* és forma molt localitzada pel valencià meridional. Pareix més probable que l'alguerès l'hagi presa dels parlars mariners més pròxims (cors, toscà, lígur), dels quals ha rebut tants d'altres termes.

PESCE BANDIERA: és una denominació toscana.

II) *Observacions diverses:*

BREVEDE: italià *pesce prete*. Barbier 1908-1936 vol. 56 (191, pàg. 186),

suggereix que el nom de *prevete* o *prete* (< llatí PRESBYTER) li ve del fet que té els ulls alçats cap al cel.

BROMU: Pot ser que l'alguerès hagi rebut el mot a través del campidanès. Coromines opina que les variants balears i catalunyeses (*grumer*, *brumer*, *vorm*, *borni*, *borm*, *born*) provenen de *borm* 'malaltia del bestiar...', fins i tot la mallorquina *grumer*, on implica, però, una influència de *grum* (DECLC, II, 119; i IV, 68). Em sembla una etimologia mala d'acceptar, per dues raons: una, perquè no es veu la relació semàntica entre la malaltia del bestiar, que afecta la mucosa nasal, i l'animal marí, que produeix urticària en tocar qualcú; a més a més, es tracta de dos conceptes (la malaltia i l'animal) propis de dos medis molt diferents: la cria de bestiar i la vida marinera; l'altra perquè no té en compte que l'alternança *br-/gr-* que trobam a Mallorca es troba també a Sardenya, Sicília i Calàbria: *bromu*, *bróm(b)ulu*, *broma*, *grumma*, *grummu* (Sardenya), *bromu*, *gromu*, *mbromu*, *vromu* (Calàbria); en tots aquests casos es tracta evidentment d'una alternança deguda a l'equivalència acústica [b] = [g] (v. Veny, 1989), a partir d'un ètim amb [b-]: gr. BROMOS «pudor» (Rohlf's, 1977), el qual és també probablement l'origen de totes les formes catalanes.¹¹

GALLINASSA: *gallina* és una espècie d'«escòrpora» a Palamós i Sant Feliu de Guíxols (DECLC, IV, 299; DCVB, 6, 152).

GRAFI: E. Blasco pretén explicar aquesta forma com a procedent de la catalana *galfí*,¹² que trobam a Eivissa i València. Aquesta derivació,

11. VENY, *l. c.*, indica el grec BROMA «aliment» com a origen de les formes mallorquines. Crec que, pel sentit, perquè en sicilià *bromu* vol dir a la vegada «medusa» i «sostanza guasta e puzzolente» (ROHLF'S, 1977), i perquè s'avé més amb la majoria de formes sardes, sicilianes i calabreses, és més acceptable el que proposa Rohlf's.

12. També VENY, 1984, pàg. 110, admet aquesta procedència, però la pot justificar en afirmar, seguint Guarnerio, que la *l* «seguida de consonant» muda aquesta articulació en *r*: *curpa*, *carça*... (i així: *galfí* > **garfí* > *grafí*). Aquest fenomen, però, és absolutament irreal.

però, és impossible, ja que suposaria un fenomen inexistent en l'alguerès: la metàtesi de *l* implosiva: *galfi* > *glafí [grafí]. El mateix Blasco ho reconeix: «L- preconsonàntica si mantene inalterata in cat. e algh.» (*op. cit.*, § 10.) Tanmateix, l'existència possible en una època anterior de *galfi* hauria facilitat l'adopció de la forma pullesa, tan semblant.

JANQUET: lígur *gianchetti*= «*Aphia vera*», espècie desconeguda a l'Alguer, però de mida semblant a l'«*Aphanus*».

El mallorquí *jonquillo* («*Aphia minuta*») és el resultat de diversos encreuaments a partir d'aquest nom genovès i d'un altre de semblant: *ròscetto* (denominació concreta d'aquesta espècie, pel seu color lleugerament rosat), del qual ve la forma menorquina *ròseti*. El procés pot haver estat: *gianchetti* > **janqueti* (× *roseti*) > *jonqueti* (també conservada a Menorca) × *jonquillo* 'planta' > *jonquillo*. «*Jonquillo*» (< castellà *junquillo* × català *jonc*) com a nom de la planta «*Narcissus tazetta*» ja era conegut a Mallorca a la primeria del segle XIX (Corbera, 1982).

LLISTRÓ: és indubtable que aquest nom té relació amb el napolità *lustrò* «*Mugil auratus*» (Costa, 1946), amb el qual s'ha d'haver encreuat el català *llissó* «llissa petita» (DCVB). Tenguem en compte que la «*Mugil saliens*» és la més petita de les llisses més comunes i conegudes.

MUTJU RAI/RAIU/RARO: el *muju raia* napolità s'ha alguerèsitzat en *muju-rai/-u* (amb aparença de concordança masculina) o en *muju raro*, és a dir, «mujo(l) rar, estrany».

RUMBO: el nom s'aplica en general a les famílies SCOPHTHALMIDAE i BOTHERIDAE.

Noms algueresos d'animals marins d'influència sarda

La majoria han estat adaptats morfològicament o modificats per la influència de qualque altra forma algueresa.

NOM	GEC	ETIM	CIENT
GAÛRRA (la)	baldriga/baldritxa cendrosa	GIAURRA	<i>Calonectris diomedea</i>
BOU MARI (lo)	foca, llop marí	BOU MARI= BOE MARINU	<i>Monachus monachus</i>
FERRET D'ESCOLL (lo)	sèrpula, cuc de closca	FERRET D'ESCOLL = FERRITTU DE SCOGLIU	<i>Serpula vermicularis</i>
BUCÓ (lo)	corn	BUCCONI	<i>Murex sp</i>
GRANC (lo)	cranc	GRANCU	
JÓCULA (la)	cloïssa.../copinya	CIOCCULA	<i>Tapes decussatus /-</i>
ORTIGADA (la)	actínia	ORTIGADA	
ARANYA CABUTZUDA (la)	aranya	ARANYA CAPÇUDA (× CABU)	<i>Trachinus araneus</i>
CABU TXATU (lo)	marraix	CABU + CIATTU?	<i>Lamna nasus</i>
ESCRITA LLISA (la)	rajada de taques...	ESCRITA (pp < ESCRIURE) +(SCRITTA)LISA	<i>Raja miraletus</i>
GORBALL (lo)	corball de roca...	CORBALL×GORBAGLIU	<i>Sciaena umbra</i>
RONCAL (lo)	enrocador...	ROCALE × RUNCU	<i>Crenilabrus sp</i>
TROMBETER (lo)	petarc, tord becut	TRUMBITTERI	<i>Crenilabrus scina</i>

Comentaris:

GAORRA: l'alteració *gia-* > *ga-* és probablement un fet d'onomatopeia (com pot ser-ho el mot campidanès ell mateix).

BOU MARI: la denominació original algueresa era, com en balear, *vell-marí*, mot que ha quedat en ús sols per referir-se a un llampec llunyà dins la mar.

GRANC: més que un sardisme directe, pot ser el resultat de la interferència de la forma sarda en *g-* sobre la catalana en *k-*.

JÓCULA: logudorès/sassarès < *CLOCCULAM (cf. it *chiocciola*). La sonorització [cio-] > [jó] pot haver-se esdevingut ja en logudorès septentrional, on [çj-] és el resultat normal del llatí CL- (cf. CLAVEM > sass *ciabi*, log sept *giae*; Contini 1987, mapa 29). L'alguerès, com el català popular, no distingeix l'animal sencer d'allò que n'és la simple closca.

ARANYA CABUTZUDA: el català *capçada* ha estat modificat per analogia amb sassarès *cabu*.

CABU TXATU: de fet, no he documentat el sass **cabuciattu* com a nom de peix, però sí que existeixen els dos components per separat: *cabu* (=«cap») i *ciattu* (=«aplanat»). El significat, doncs, és «cap aplanat», que coincideix amb l'explicació que me'n va donar l'informador B. Linardi: es diu [*kabucátu*] perquè té el cap un poc esclafat. El nom pot haver sorgit com a rèplica, o com a simple adaptació a una fonètica més familiar, del pullès *capuchiattu* (també = «cap aplanat»), nom d'una espècie més o menys semblant: l'«*Hexanchus griseus*».

ESCRITA LLISA: probablement en campidanès és una adaptació de *monaca/raja liscia* (laci, napolità, sicilià).

GORBAGLIU: és campidanès.

RONCAL: logudorès *rocale* / campidanès *arrocali* < cat ROQUER x - ALE/-I. La interferència de *runcu* s'explica perquè aquest gènere té el morro llarg.

TROMBETER: El nom campidanès *arrocali trumbiteri* probablement està format a imitació del salentí *trumbetta* («pesce marino, crenilabro rosstrato»; Rohlf, 1956). Tanmateix, tant en alguerès com en campidanès, pot ser una formació autòctona basada en el morro llarg del peix, que recorda la trompeta.¹³

13. Trombeta en alguerès, *trumbitta* en logudorès/campidanès. Ambdós, manlleus de l'italià *trombetta*. En qualsevol cas, *trombeta* ha influït en l'adaptació alguerès del nom campidanès; per això l'he escrit amb *o*: *trombeter*.

CONCLUSIONS

Som conscient que, en alguns casos, la identificació exacta de la provinença del nom és difícil, i que és possible que alguns dels que he documentat a un sol dialecte siguin, en realitat, més generals. Per altra banda, també és ver que molts dels noms classificats com a «italians» són sobretot propis d'uns determinats parlars i poden haver arribat a l'alguerès directament des d'aquests. Tot plegat, però, crec que no invalida la principal conclusió que podem treure d'aquestes dades: l'aportació dels parlars romànics veïnats de l'Alguer ha estat molt important en la configuració de la terminologia algueresa de la fauna marina: especialment la dels dialectes itàlics meridionals (principalment el napolità) i la del genovès, però també la italiana (segurament més moderna) i la sarda, la qual sempre s'havia tengut per inexistent en aquest camp.

Una característica que confirma encara la semblança cosmopolita i singular de l'alguerès dins el conjunt dels parlars catalans.

JAUME CORBERA POU

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AZARETI, E. (1968-70): *Nomenclatura della fauna marina in dialetto ventimigliese*, dins BALM, 10-12 (Florència) pàgs. 409-427.
- BARBIER, P. (1908-1936): *Noms de poissons. Notes étymologiques et lexicographiques*, dins RLR 51 (Montpeller), pàgs. 385-406; 53, pàgs. 26-57; 54, pàgs. 149-190; 56, pàgs. 172-247; 57, pàgs. 295-342; 63, pàgs. 1-68.
- CONTINI, M. (1987): *Étude de géographie phonétique et de phonétique instrumentale du sarde* (Alessandria, Edizioni dell'Orso).
- CORBERA POU, J. (1982): *Contribució a l'estudi del procés de castellanització del lèxic mallorquí (s. XVI-XX)*. Tesi de Llicenciatura. Departament de Llengua Catalana. Universitat de Barcelona (Barcelona).
- CORTELAZZO, M. (1968-70): *Notizie popolari su alcuni animali marini*, dins BALM, 10-12 (Florència), pàgs. 377-407.

- COSTA, O. G. (1846): *Vocabolario zoologico comprendente le voci volgari con cui in Napoli ed in altre contrade del regno appellansi animali o parti di essi* (Nàpols).
- DCVB: ALCOVER, A. M., MOLL, F. DE B.: *Diccionari Català-Valencià-Balear* (Palma, Moll, 1926-1962) (vols. I i II, 2a ed. 1968)
- DECLC: COROMINES, J.: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (Barcelona, Curial, 1980-1991).
- DGI: CASACCIA, G.: *Dizionario genovese-italiano* (Cosenza, Casa del Libro, 1964). Reimpresió de l'edició de Gènova 1876.
- ROHLFS, G. (1956): *Vocabolario dei Dialetti Salentini (Terra d'Otranto)*, vols. I, II, III (Munic, Bayerische Akademie der Wissenschaften, 1956, 1959, 1961). Rist. fottomec.: Galatina, Congedo Editore, 1976.
- (1964): *Lexicon Graecanicum Italiae Inferioris. Etymologisches Wörterbuch der unter-italianischen Gräzität* (Tübingen, Max Niemeyer).
- (1977): *Supplemento ai vocabolari siciliani* (Munic, Bayerische Akademie der Wissenschaften).
- VENY, J. (1984): *Els parlars catalans* (Palma, Moll).
- (1989): *L'equivalència acústica B=G en català: els casos de «bole-rany» 'remolí' i «boixac» 'galdiró'*, dins ELLiLC, XVIII Miscel·lània Joan Bastardas, 1 (Montserrat, 1989), pàgs. 101-127.